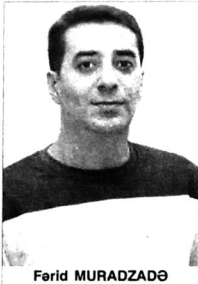

Comannamdan qaçış

Novella

Ferid MURADZADƏ

baxmayaraq yüngülvanı idman hərəketləri etməyə başladı. Sonra bu kimi soyuq su ilə əl-üzünü yuyub sarıladı. Köhnə qəbristandığı yeni ilə qarşıda növbə çəkən əsgəri dəyişməyə gəldi. Qəbristanda indiyo qədar fərqiçə olmadı. Bir sükunət, qəmganlıq vardı. Qəbristanda parçalanmış qəbir daşları ilə bir başı kəsilmis insanları idi. Bəzi qəbirlərin sındırılmışın etrafında. Qrad məymlərindən əmələ gəlmiş dən, xəndək kimi in çalılar vardı. Elə bil bu çalılar qurbanını gözləyən məzar idi. Bu vürhavurda sanki ölümsəçən mərmir bunları kimlər üçünə qazıb hazır qəbir yernə çevirmişdilər.

Yolu qısa olsun deyən ələ qəbristandığı içindən keçdi. Tozlu torpaqlı kənd yolunda birdən bir müəhrək uğultusu və yüksək sürət nəticəsində əmələ gəlmiş toz bulğunlarının içindən qəlif 2 məşin çubuk sürətlə onun yanından keçdi. Bu nə idi? -deyərkən irəli atıldı. Çaxırda sa səsinə eşidən olmadı. Növbədə olan əsgərə -"Dağ, komandira de ki, bizimkiler yanış isiqəmələ getdilər. Qarşıda erməni dəstələri var. Tez ol!" -demədi ki, gurultu qəfər. Oşqırıq, imdad, fəryad səsləri eşsə qalmışdı. Köməyə getmək istədik, lakin yağı silahlannış, əlvənmiş mövqədə qəbir tutmuş, sayca da üstün olan ağzın düşmən oları 10 metr belə irəlliməyə imkan vermədi. Güllələr, artilleriya mərmirləri yağı kimi səpələnirdi. Bir addım belə almaq reallı ölmə demək idi. "Quşçuluğu" ələ keçirə bilməyində gəç qəzəbli olan düşmən tərəfi müəhrək qəbirlərini belə əməl etmədilər. Onlar bilmədən ağzı düşmən nəzəret etdiyi tozlu keçən 3 əsgər və bir qəzini nəşisi döyüş meydanından götürülməyə belə razılaşmalarına satışdı. Yene gözü Qrad çalılarında satışdı. Demək bu təbiri qəbirlər irəlidə öldürülmə 0 4 nəfər qışmət deyilmiş. Yaşar deyirdilər ki, ki minə heç məzar da qışmət olmur. O bədxətlərə də məzar qışmət olmas. Məzar bir komara, heç niyyətlərini belə götürmə bilmədi. Dəhşətlidirdi. Gət-gədə gördükləri ona daha pis təsir edirdi. İndiyə qədər yalnız qələbə bərəddə, qışas bərəddə düşünmüşdü. Ancaq bu qələbələrə bəzən bir az, Azərbaycan qarşı müstəqil səviyyəyə aparlardan hansısa əsərli, mərkəzi planları, xəvənlətin, vicdansızlığı baş verdiyini hiss etməyə başladmış. Vətinin ağır gürəndə Vəton torpaqlarında üstündə qura olmaq, üz qarısı

olacaq azərbaycanlıların varlığı, satılmışı onun qəlbini sızdırdadı. Kaş ki, birəcini də olsa tutar. Dərisinə düz döldürəram ələ şəfəzini. Anlaşılmaz bir hissə onun bürümüşdü. Nə olduğunu bilirdi, amma nəse vardı. Augustun 23-də daha bir ürəkəncidici məlumat verildi. -Füzüli işğal olundu! Komandir bütün şəxsi həyətini toplayıb dedi:

"Yuxarı komandanlığın əmridir, biz Füzüliyə köməyə gedəcəyik, buradan çəkilmək! Rafig anlaya bilirdi ki, niyə qeri çökəlməlidir? Niyə buranı terk edirlər? Axı indi Ağdamın daha çox müdafiəyə təhəyyar var. Hansısa səhri-sirli bir məqam var. Axı ne səbəbe biz buradan yayınlaşdırırlar? Sanki qəsdən mövqelərimizi zəiflədirlər."

Həzraflığı yola düzəldirdi. Füzüli döyüş hərəkatı edirdilər. Hə və bürküllü idi. Adının canı sıxılırdı. Yollar ona min kilometrliyə məsafə kimi görünürdü. Yolu sonu bilinirdi. Qarşıda onları nələ qəzəylirdi? Heç olmasa əraziyə

mək mümkün deyildi. Rafiglə bərəbər daha iki əsgər də ön mövqeyinə qorumaçığı yerlərini tutdular. Qızın və quvulların qeyri-bərəbər olduğu düşmə ermənilər bir tankı mövqelərimizi yara bildi. Rafigin bir raket atan qarğularını və Maşqad adlı baş leytenantı da vurdu. Azacıq düşmə olmalar da əz əvələ qədər birgə vürşürüldür, lakin ağır parəkəndəlik başlamışdı. Əsgərlərin çoxusu gərgin vürüş zamanı aradan çıxmışdılar və bu də öz təsini daha pis şəkildə göstərmişdi. Mərmə yağdı ləysan kimi yağdı. Hələ özünəndən canlı qüvvə və silah-sursat baxımından qat-qat üstün olan düşmənlə üz-üzə vürüşür, sonra qədər azərbaycanlılar vardı. Ətraf ələm dərin bir hüznə bürünmüşdü. Neçə-neçə işiqəllər həyatları ilə vidadışmışdılar, hələ neçəsi də vidadışmışdılar. Hər yer qan qoxuyur, hər mərmə ölümlə pışkırır. Avtomatların lələsi oğpırmızı qızarmışdı. Barmaları dərindən çıxmışdı. Qızın döyüşə Borya adı proporsiq Rafiglə yəxinləşərək irəli gətməli olduqlarını bildirirdi. Birlikdə daha öndəki mövqeyə getdilər. Düşmən

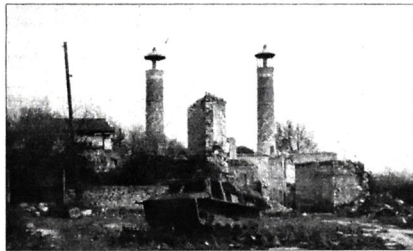
alov dillə əjdaha kimi tustüyləy-tustüyləy bir erməni tankı ona sarı gəlməyə başladı. Yanından keçib üzbaşlı dayanmış bir BMP-2-nin içində dir-dir yanub BMP-2-nin içində dir-dir çavuş BMP-2-nin Onun ürək parçalarıyan fəryadı illərə Rafigin quallarıından gətməyəcəkdi. BMP-2ni zərərsizləyirdən erməni tankı səngərlərin üstündən keçə-keçə gəri qayırdı. Tank rəsəmn Rafigin üstündən keçdi. Lakin səngər dərin olduğundan yalnız zəkarların zənciri onun qollarını aqzı qədəmləmiş idi. Düşmənlər atıcı onları gürmədülər. Onlardan cüssəli birli Rafigə yaxınlaşsazərbaycan dillində ona əynəy qalmışını əməl etdi.

Gələ bilməz, -dedi. -Son qudurmuşam, axmaq türki, -deyərkən boğazından təhəyyar onun sürünyub əsfalın üstünə çıxardı. İnfəsizcasına yanlı Rafigi təkliyəməyə başladılar. Yaraları ələ sancırdı ki... yağı kimi yağın sili-təpikdən özüni qoruya bilirdi. Döğrusu heç buna cəhd də etmərdi. Yaralı olduğundan müqavimət göstərəcək dərində deyildi. Ard-arda vürulan yuqun-təpikdən üz-gözü al qana boyanmışdı. Düşmənlər əsirə vəhşi kimi davanırdı. Zəifləmiş yaralı bədəniyə dəyən təpiklər onun topi kimi ora-bura atata tankın o bir tərəfinə keçmişdi. Bütün ekipaj üzvləri onun döyürdü. Ağır-ağır nəfəs alırdı. Elio bu dəm təpiklə iliq qarşısına düşən adam diqqətlə ona baxaraq dedi: -"Yaralarnız çox ağır! "

Səsindəki künəyici aqıq-aydin duyuldu. Rafig nifrətlə ona baxırdı. O bilirdi ki, qəzən düşmən onunla əynəmək niyyətindəndir. Odu ki, canını dişinə tutub şux dərmağa çalırdı (hərçənd ki, yaralı bədəni fizionomiyası buna imkan vermirdi).

-Hə, türki! Dostların vəhşilik ediblər, amma mən çox adil adamam. Biriən ədəd olarsən, ombudsmana ürəkli dəyə bilərsən ki, Aqçıqozyan məni döyməyib! Məne ələ baxmat! Mən sən döyməyəcəyəm, -deyərkən qəfildən ağcöllüklə sumürdüyü siqaretnə dərin bir tustu vürub köllüyü onun alınına basdı. Hime bənd imiş kimi diqəre siqaret çəkən ermənilər də qəhəqə çəkərək siqaret kötlükünü Rafigin quallında, alında sinesində sökülməyə başladılar. Elio bil tələkə cəsinə deyil, ruhuna da yandırdı. Cəhənnəm əzəbi çəkirdi. Artıq dərəcə bilirdi. Öldürməni düşməndə ağır aqışmışdı. Amma... bir az da onun əzəb vərəndən sonra mürdar düşmənlər Rafigi saman quvalı kimi götürüb tanka atırdılar. Füzulidəki Çaxır Zavodunun yanında dayandırdılar. Ayaqlarından tutub yere tullaırdılar. Əzəb sonra əraziyə yağı rəsəndə düşdü. Rafigin bir məşə yaxınlaşdı. Məşənin hündürdüvü, qıvrıq bir adam eddi. Bu onların komandiridi idi. Rafigi sürüyərək onun yanına gətirdilər. Komandir onun sinəyici baxışlarla süzərk başı ilə məşinə əyləşdirilməsinə işarə etdi. Əsgərlər təlimalatına görə yola dözürdü. Rafigin bir məşə yaxınlaşdı. Məşənin Xocavənddəki qarərgahlarına gətirdilər. Qarşıda qəbirlərə dolu günler vardı.

(Ardi var)

döyüşü qeri qaytaraq, -deyə üz-üzə düşürdü. Kaş ki, burada qalib olar. Kaş ki, burada mərkəzi oyun olmasın. Aşxama döğru Füzuliyə çatdır. Kürtəhməd və Alxanlı arсында imtəham qurub mövqə tutdular. Onlardan yuxarıda, -Yapon! İləqəbi Səfərin dəstəsi mövqə tutmuşdu.

Səhərə yaxın ermənilər quçlu hücumə keçdilər. Qüvvələri qeyri-bərəbər idi. Düşmən tərəfi daha yaxşı silahlannış və müstərkək hərəkatı edirdi. Əzə sonrala məslum idi. Yapon və başının destəsi çoxdan aradan çıxıb. Gərgin düşməyə gərdirdi. Düşmən hər tərəfindən hücumə keçmişdi. Rafigin rotası tamamilə mühasirəyə düşmüşdü. Mühasirə halqəsi gət-gədə darırdı. Hər yerdən qan iyı gəlirdi. Bir yarıdan günün istisi, digər yarıdan isə müxtəlif növ texnikadan, ağır artilleriyadan atılan, içrəpili silahlardan atılan mərmirlərin istisi, suzuzlən əzəbi, ürək yanğısı, ölmün bir addımına olmasa, torpaqların itliməsi qorxusu can bəhəri buranı Cəhənnəmə bənzərdi. Döyüş meydanı qır qazanı kimi qəyənirdi. Komandir (adı Rövşən idi) kiçik qüvvə ilə olsa da gəriyyə yolu olmayan döyüş meydanında son nəfəsə qədər dərindən göstərmək istəyirdi. Onun gördünə nifrət hissindən başqa heç nə gər-